

наш взгляд, может стать математическая модель, состоящая из уравнений, которые должны описывать, как стоимостные изменения, происходящие при взаимозаменяемости ресурса, так и чётко выражать Законы сохранения энергии. В своём исследовании мы пришли к постановке новой актуальной задачи, которая станет объектом наших исследований в следующих работах.

В конечном счёте, мы приходим к выводу, что для решения данной задачи необходимо составить и решить систему уравнений, состоящую, во-первых, из функциональных зависимостей затрат предприятия обусловленных энергетическим фактором, во-вторых, функциональных уравнений описывающих энергетические трансформации, с учётом расходов при таких переходах.

Перечень ссылок:

1. Мельник Л. Г. *Основи стійкого розвитку: [Навчальний посібник]* / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.
2. Самуэльсон П. А. *Основания экономического анализа* / Пол А. Самуэльсон [Пер. с англ. под ред. П. А. Ватника]. – СПб.: Экономическая школа. 2002 г.–XXX+ 604 с.
3. Грин, Вільям Г. *Економетричний аналіз* / Вільям Г. Грин, Пер. з англ. А. Олійник, Р. Ткачук.; *Наук. ред. пер. О. Комашко.* – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2005. – 1197 с.
4. Куашиг Ф. *Системы возобновляемых источников энергии: [учебник]* / Фолькер Куашиг [Пер. с немецкого]. – Астана: Фолиант. 2013. – 432 с., в том числе 280 цв. ил., 113 табл.
5. *Вехи экономической мысли. Рынки факторов производства: в 5 т./ [сост. и общ. ред. Гальперина В. М.]*. – Санкт-Петербург: Экономическая школа. Т. 3: 2000.–489 с.
6. Янковой А. Г. *Математико-статистические методы и модели в управлении предприятием: [Учебное пособие]* / А. Г. Янковой. – Одесса: ОНЭУ, ротопринт, 2014. –250 с.
7. Денисов В. А. *Визначення доцільних обсягів використання енергозберігаючих технологій в житлово-комунальному господарстві* / В. А. Денисов // *Проблеми загальної енергетики.* – 2012.– №2 (29). – С. 41–50.
8. Маляренко О. Є. *Прогнозування змін кінцевого споживання енергоресурсів з урахуванням структурних і технологічних зрушень в економіці країни* / О. Є. Маляренко, Т. О. Євтухова, Н. Ю. Майстеренко // *Проблеми загальної енергетики.* – 2013. – №4 (35). – С. 33 – 39.
9. Лещенко І. Ч. *Застосування системи «Піраміда-V» для розв'язання задач прогнозування розвитку газової галузі України* / І. Ч. Лещенко, А. І. Спітковський // *Проблеми загальної енергетики.* – 2010.– №1 (21). – С. 25– 31.
10. Стогній О. В. *Методи та засоби врахування факторів енергетичної безпеки в економіко-математичній моделі паливозабезпечення країни* / О. В. Стогній, М. І. Каплін, Т. Р. Білан // *Проблеми загальної енергетики.* – 2012. – №4 (31). – С. 38–45.
11. Тройникова Е. Н. *Статистическое моделирование при внедрении энергосберегающих мероприятий* / Е. Н. Тройникова // *Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит.* – 2011. – №8 (90). – С. 19–23.
12. Сас Д. П. *Детерміновано-стохастична модель прогнозування потреби в енергоресурсах дорожнього транспорту України та рівнів викидів парникових газів в атмосферу* / Д. П. Сас // *Проблеми загальної енергетики.* – 2012. – №3 (30). – С. 19–25.
13. Кузьмичёв В. Е. *Законы и формулы физики* / В. Е. Кузьмичёв [Отв. ред. В. К. Тартаковский]. – Киев: *Наук. думка*, 1989.–864 с.– Библиогр.: с. 846–848.

Стаття надійшла: 16.02.2015 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.О.

УДК: 336.22.001.25

JEL Classification: H300

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Гапонюк О. І., к.е.н., доцент

Маріупольський державний університет

Анотація. В статті розглянуто сутність поняття фінансова безпека з точки зору різних науковців та визначено, що податкова безпека є складовим елементом фінансової безпеки, від якої залежить розвиток економіки країни. На базі наукової літератури наведено різноманітні підходи визначення поняття «податкова безпека». Перераховано індикатори податкової безпеки до яких відносять: міжнарод-

ну податкову безпеку, податкову безпеку держави, податкову безпеку регіону, податкову безпеку платника. Наведено показники за допомогою яких визначають ефективність податкової системи, а саме: індекс концентрації, індекс дисперсії, індекс ерозії, індекс затримки податкового збору, індекс конкретності, індекс об'єктивності, індекс забезпечення податкового збору, індекс витрат на збирання податків. Проведено динамічний аналіз податкової безпеки України за такими показниками як: податковий коефіцієнт, прямі податки, непрямі податки, податкова справедливість; Визначено рівень податкового навантаження за наступними критеріями: податкові надходження до Зведеного бюджету України, податок з доходів фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, ВВП, рівень бюджетного податкового навантаження, зокрема з податку на доходи фізичних осіб, з податку на прибуток підприємств, з податку на додану вартість, власні доходи пенсійного фонду, податкове навантаження на працю, рівень загального податкового навантаження. Аналіз податкової безпеки за представленими показниками показав, низький рівень податкової безпеки України, що потребує впровадження значних заходів від держави щодо підвищення рівня податкової безпеки країни, це в свою чергу, дозволить покращити економічне становище держави.

Ключові слова. фінансова безпека, податкова безпека, податкове навантаження, показники, індикатори.

TAX SECURITY AS A PART OF THE FINANCIAL SECURITY

Olga Gaponyuk, PhD in Economics, Assistant Professor
Mariupol State University

Summary: In of the article essence of concept is considered financial safety from the point of view of different scientists and certainly, that tax safety is the component element of financial safety development of economy of country depends on that. On of the base of scientific literature various approaches over of determination of concept of «tax safety» of are brought. The of indicators of tax safety are enumerated to that take: international tax safety, tax safety of the state, tax safety of region, tax safety of payer. Indexes of over are brought by means of that determine efficiency of the tax system, namely: index of concentration, index of dispersion, index of erosion, index of delay of tax collection, index of specification, index of objectivity, index of providing of tax collection, index of charges on tax collection. The of dynamic analysis of tax safety of Ukraine of is conducted on such indexes as: tax coefficient, direct taxes, indirect taxes, tax justice; but the level of the tax loading is certain on next criteria: tax receivables in the of Erected of budget of Ukraine, tax from the profits of physical persons, income tax enterprises, value - added tax, GDP, level of the budgetary tax loading, in particular from an income tax physical persons, from an income tax enterprises, from a tax value - added, own profits of pension fund, tax loading on labour, level of the general tax loading. The analysis of tax safety showed on the presented indexes, the low level of tax safety of Ukraine that requires introduction of considerable measures from the state in relation to the increase of tax strength of country security it in turn, would allow to improve economic position of the state.

Keywords: financial security, security tax, the tax burden, performance indicators

Постанова проблеми. Формування ефективної податкової системи є запорукою високого рівня податкової безпеки держави, а враховуючи, що податкова безпека виступає одним із складових елементів фінансової безпеки, яка є показником реального економічного стану держави, можна стверджувати, що від стану податкової системи залежить загальне економічне становище країни. Тому перед державою постає дуже важлива задача – формування ефективної податкової системи, яка мала б високий рівень податкової безпеки.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженням сутності поняття «податкова безпека», її сучасним станом займається достатня кількість науковців, серед яких: Баранецька О.В., Виклюк М.І., Дзюрій О.І., Єрмошенко М.М., Іванов Ю.Б., Іщенко В.В., Сухоруков А.І., Тимошенко О.В., Червінська О.С., Цимбалюк І.О. та інші.

Невирішені складові загальної проблеми. Сьогодні більшість науковців, досліджуючи питання податкової системи, не визначають рівень її безпеки, який безумовно є важливим для впровадження заходів щодо покращення податкової системи держави.

Метою статті виступає дослідження особливостей податкової системи у сучасних умовах розвитку економіки та визначення рівня її безпеки.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розглянути, сутність поняття «податкова безпека», визначимо сутність фінансової безпеки, в якій податкова безпека виступає одним із складових елементів.

Так на думку Сухорукова А.І. фінансова безпека – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави раціонально використовувати фінансові ресурси. [1].

Єрмоценко М.М. у своїх наукових працях визначає фінансову безпеку як фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому – ефективного функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [2].

Таким чином, бачимо, що податкова безпека виступає елементом фінансової безпеки. Також податкова безпека має багато різноманітних визначень науковців (табл. 1).

Таблиця 1 - Тракткування суті дефініції «податкова безпека» у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі [3, 4, 5, 6].

Автор і джерело	Тракткування суті «податкова безпека»
Цвілій-Букланова А.	податкова безпека – підсистема національної безпеки держави, являє собою стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави, підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства, а також формувати достатньо фінансових ресурсів для держави і місцевого управління, успішне протистояння існуючим загрозам податкової системи.
Іщенко В.	податкова безпека - це частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення.
Темовеєва І.	податкова безпека - такий стан податкової системи, при якому забезпечується гарантування захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз.
Іванов Ю., Бережна Ю.	податкову безпеку варто розглядати як інтегровану підсистему економічної безпеки, яка впливає на фінансове забезпечення всіх її складових: інноваційно-технологічної, інвестиційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпоротної та міжнародно-інтеграційної безпеки.
Баранецька О., Мартинюк В.	фіскальна безпека держави визначається ефективністю фіскальної політики, яка забезпечує реалізацію фіскальних інтересів держави як суспільного інституту і має задовольняти вказані інтереси на двох рівнях: необхідному та достатньому.
Полянська Ю.	податкова безпека підприємства – це комплексний захист від факторів зовнішнього та внутрішнього середовища системи податкового планування на підприємстві.
Коробов В.	податкова безпека - це спосіб забезпечення права держави на податкові доходи і характеризує стійкість її наповнення податковими платежами.
Тихонов Д.	податкова безпека держави – це стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, забезпечує захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

З метою прийняття ефективної податкової політики державні органи повинні постійно проводити моніторинг сучасного економічного стану країни з урахуванням впливу на неї податкової системи. Для адекватного аналізу та прийняття управлінських рішень державним компетентним органам необхідно досліджувати динаміку індикаторів (показників) податкової безпеки країни.

До індикаторів податкової безпеки за її рівнем відносять [7]:

- міжнародна податкова безпека (рівень розвитку міжнародної податкової конкуренції; рівень гармонізації податкових систем різних держав);
- податкова безпека держави (стабільність та дієвість законодавства, зокрема податкового; рівень довіри до уряду; наявність корупції; тінізація економіки; кваліфіковані кадри у сфері оподаткування; рівень податкової культури; ефективність адміністрування податків; дієвість податкового контролю; питома вага податків у ВВП країни та в загальній сумі доходів бюджету; рівень пільгового оподаткування співвідношення прямих і непрямих податків);
- податкова безпека регіону (ефективність місцевого оподаткування; рівень достаточності; ефективність податкової роботи на місцях);
- податкова безпека платника (наявність кваліфікованих кадрів; ефективність податкового менеджменту на підприємстві; рівень податкового планування; рівень податкового навантаження; стратегія податкової поведінки платника; вибір системи оподаткування).

При дослідженні податкової системи будь-якої країни необхідно враховувати, наскільки вона відповідає поточним завданням макроекономічного розвитку та аналізувати можливість її реформування. Відомо, що, крім функцій наповнення державного бюджету, податкова система покликана сприяти перерозподілу доходів, усуваючи наслідки недосконалої ринкової економіки. Зважаючи на це, для аналізу ефективності податкової системи країни, стосовно податкових надходжень, використовується діагностичний тест Віто Танзі, до основних складових якого належать такі критерії: [8]

1. Індекс концентрації — показує, за рахунок яких основних податків формується переважно дохідна частина бюджету. Цей показник дає відповідь на таке запитання: чи надходить значна частина сукупних доходів за рахунок невеликої кількості податків за певних податкових ставок.

2. Індекс дисперсії — відображає кількість податків з низькими обсягами надходжень, які створюють лише незручності. Він дає змогу з'ясувати наявність чи відсутність таких податків.

3. Індекс ерозії — відображає рівень збігу фактичних баз оподаткування з потенційними. За ефективної податкової системи цей показник є максимальним.

4. Індекс затримки податкового збору — ілюструє своєчасність сплати податків і відповідає на таке запитання: чи вносяться податкові платежі без істотних затримок.

5. Індекс конкретності — покликаний відповісти на таке запитання: чи побудована податкова система на мінімально можливій кількості податків, що мають конкретні ставки.

6. Індекс об'єктивності — вимірює частку податків, що справляються з об'єктивно розрахованої бази оподаткування. Чим більша ця частка, то ефективніша система.

7. Індекс забезпечення податкового збору — вимірює рівень забезпечення ефективного збирання податків.

8. Індекс витрат на збирання податків — показує бюджетні витрати на збирання податків. Існування ефективної податкової системи з погляду податкових надходжень передбачає мінімальні бюджетні витрати на збирання податків.

Далі розглянемо більш детально податкову безпеку з практичної точки зору, тобто у динаміці (табл. 2).

Таблиця 2 – Загальні показники податкової безпеки України 2009-2013 рр.

Показник	Роки					Оптимальне значення
	2009	2010	2011	2012	2013	
Усього податковий коефіцієнт, %	47,38	45,71	42,22	42,22	47,91	-
Усього податковий коефіцієнт,%	22,84	21,02	23,32	23,15	21,25	-
Усього прями податки, %	9,8	9,6	9,9	9,7	9,6	-
Усього непрямі податки, %	13,0	11,4	13,4	13,5	11,6	-
Податкова справедливність	1,32	1,18	1,35	1,39	1,21	менше 0,8

Як бачимо з даних табл. 2, впродовж аналізованого періоду показник податкової справедливості значно перевищує гранично допустимі межі. Значення показника в розмірі 1,21 свідчить про те, що надходження від оподаткування універсальних та специфічних акцизів перевищують надходження від прямого оподаткування на 21 %. З погляду платоспроможності платників податків, пряме оподаткування є більш соціально справедливим, оскільки об'єктом оподаткування виступає дохід, прибуток або майно платника податку. Враховуючи виявлені тенденції можна стверджувати, що принцип соціальної справедливості в контексті зміцнення податкової безпеки практично не виконується, послаблюється його роль в умовах діючої малопрогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб. [9]

Таблиця 3 – Рівень податкового навантаження в Україні протягом 2008-2014 рр. [10]

Показники	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млрд. грн.	227,165	208,073	234,448	334,692	387,731	376,578
Податок з доходів фізичних осіб	45,896	43,268	51,029	60,224	68,092	72,151
Податок на прибуток підприємств	47,857	42,831	40,359	55,097	55,793	54,994
Податок на додану вартість	92,083	84,559	86,316	130,094	138,827	128,269
ВВП, млрд. грн.	948,1	913,3	1094,6	1314	1408,9	1454,9
Рівень бюджетного податкового навантаження, %	23,96	22,78	21,42	25,47	27,52	25,88
Зокрема з податку на доходи фізичних осіб, %	4,84	4,74	4,66	4,58	4,83	4,96
З податку на прибуток підприємств, %	5,05	4,69	3,69	4,19	3,96	3,78
З податку на додану вартість, %	9,71	9,26	7,89	9,90	9,85	8,22
Власні доходи пенсійного фонду, млрд. грн.	101,4	103,1	119,30	139,2	158,00	166,86
Податкове навантаження на працю, %	10,7	11,29	10,90	10,59	11,21	11,47
Рівень загального податкового навантаження, %	34,66	34,07	32,32	36,06	38,73	37,35

Показники податкового навантаження в Україні за період 2008-2013 рр. наведено у таблиці 3. Слід відзначити, що рівень податкового навантаження в Україні за останні 6 років постійно змінювався. Якщо аналізувати тенденцію за 2011-2012 роки, то слід відмітити, що відбувалось зменшення податкового навантаження. Так, у 2012 році рівень бюджетного податкового навантаження становив 19,5%, що на 5% менше ніж у 2011 році та на 1,9% менше ніж у 2010 році. Це пов'язано, в першу чергу, зі зниженням ставки податку на прибуток з 23% у 2011 р до 21% у 2012 р. У 2013 році ставка податку на прибуток становила 19%, однак, як свідчать розрахунки податкове навантаження зросло до 23,5%, що на 4% більше за показник минулого року. Таке явище може бути пов'язане зі спадом виробництва [11].

Висновки. Проведень аналіз у роботі свідчить про значну роль податкової безпеки, яка є складовою фінансової безпеки та безумовно на неї впливає. Ефективна податкова політика повинна постійно проходити процедури моніторингу та аналізу на базі загально-прийнятих показників та індикаторів. Динаміка показників податкової безпеки свідчить про негативні тенденції в цій галузі, тому органам державної влади необхідно постійно розробляти заходи щодо підвищення рівня податкової безпеки.

Перелік посилань:

1. Сухоруков А.І. *Проблеми фінансової безпеки України: монографія* / А.І. Сухоруков. – К.: НІПМБ, 2004. – 117 с.

2. Ермошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М.М. Ермошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
3. Виклюк М.І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик / М.І. Виклюк, В.В. Гресик // Інноваційна економіка. – 2013. - №5[43]. – С. 242-246
4. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В.В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С.35-40.
5. Іванов Ю.Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення / Ю.Б. Іванов, Ю.В. Бережна // Економіка розвитку. – 2010. – № 2(54). – С. 9-11.
6. Баранецька О. Національні інтереси України в сфері фіскальної безпеки / О. Баранецька, В. Мартинюк // Наука молода. – 2008. – № 9. – С. 83-87.
7. Цимбалюк І.О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави: [кол. монографія] / за заг. ред. О.В. Кендюхова // Стратегічне управління національним економічним розвитком: монографія: в 2 т. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТ», 2013. – Т.2. – 392 с. – С. 13-23.
8. Баранецька О.В. Характеристика фінансово-економічних чинників та індикаторів фіскальної безпеки держави / О.В. Баранецька // Університетські наукові записки. – 2008. - №4 (28). – С. 436-442.
9. Тимошенко О.В. Основні напрями зміцнення фінансової безпеки України / О.В. Тимошенко // Проблеми економіки. – 2014.- №2. – С. 154-160.
10. Червінська О.С. Аналіз податкового навантаження в Україні та шляхи його оптимізації / О.С. Червінська, О.В. Коваль // Науковий вісник НЛТУ України. – 20014. – Вип. 24.6. – С. 307-313.
11. Дзюрій О.І. Вплив податкової політики України на розвиток регіонального сектора економіки / О.І. Дзюрій, В.М. Кміть // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 5. – Ч. 4. – С. 43-47.

Стаття надійшла: 22.02.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Мельник В.М.

УДК:336.001.25 (477)
JEL Classification: H 560

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сиволап Л.А., к.е.н, доцент
Маріупольський державний університет

Анотація. У статті наведено сутність економічної безпеки та розкрито поняття «фінансова безпека». До основних ознак, що характеризують фінансову безпеку віднесено: стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів; гармонійний і соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі; готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів; підтримка соціально-політичної стабільності суспільства; формування необхідного економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів і успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки. Перераховано основні складові елементи фінансової безпеки, такі як: бюджетна, валютна грошово-кредитна, боргова, безпека страхового та фондового ринків, банківська. Представлено порівняльний аналіз загроз фінансової і економічної безпеки в сучасних умовах функціонування економіки країни. Детально проаналізовано динаміку індексу інфляції України за 2005-2014 роки та динаміку бюджету України за період 2008-2014 роки, які показали негативний вплив на рівень фінансової безпеки країни. Наведено динаміку індикаторів фінансово-економічної безпеки України та їх порогові значення. До індикаторів віднесено: витрати на науково-технічні роботи, відсотків до валового внутрішнього продукту; рівень інфляції за рік; обсяг внутрішнього боргу; обсяг зовнішнього боргу; рівень монетизації; дефіцит державного бюджету; вартість банківських кредитів; рівень безробіття; номінальна заробітна плата; рівень тінізації економіки; валове нагромадження основного капіталу; відношення темпу росту продуктивності праці до темпу росту заробітної плати. За результатами динаміки індикаторів, визначено, що рівень